

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

Orta-Ağır Zihinsel Engeli ve
Otizm Spektrum Bozukluğu
Olan Öğrenciler İçin

İLETİŞİM BECERİLERİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI

II. Kademe (5, 6, 7 ve 8. Sınıf)

Ankara, 2018

içindekiler

GİRİŞ.....	5
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI ÖĞRETİM PROGRAMLARI.....	5
ÖĞRETİM PROGRAMLARININ AMAÇLARI.....	5
ÖĞRETİM PROGRAMLARININ PERSPEKTİFİ	6
1. DEĞERLERİMİZ.....	6
2. YETKİNLİKLER	6
ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME YAKLAŞIMI.....	7
BİREYSEL GELİŞİM VE ÖĞRETİM PROGRAMLARI	8
SONUÇ.....	9
İLETİŞİM BECERİLERİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ UYGULANMASI	9
1. İLETİŞİM BECERİLERİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ ÖZEL AMAÇLARI	9
2. ÖĞRENME ÖĞRETME YAKLAŞIMI.....	10
3. ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME YAKLAŞIMI.....	11
4. UYGULAMADA DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR.....	12
İLETİŞİM BECERİLERİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ YAPISI.....	13
1. ÖĞRETİM PROGRAMININ YAPISI	13
2. HEDEFLERİN YAPISI	16
3. HEDEF, HEDEF DAVRANIŞLAR VE AÇIKLAMALAR.....	17
ÖRNEK ÖĞRETME-ÖĞRENME SÜRECİ	27

GİRİŞ

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI ÖĞRETİM PROGRAMLARI

Orta-ağır zihinsel engeli ve otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciler için geliştirilen öğretim programları; öğrencilerin hayat boyu kullanabilecekleri bilgi, kavram ve becerileri kazanmalarını, bunları kullanarak kendilerini bireysel ve sosyal yönden geliştirmelerini, etkili iletişim kurmalarını, akademik, günlük yaşam, öz bakım gibi alanlarda gelişim sağlamalarını hedefleyen bir bütünlük içinde yapılandırılmıştır. Bu nitelik dokusuna sahip bireylerin yetişmesine hizmet edecek öğretim programları salt bilgi aktaran bir yapıdan ziyade bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve beceri kazandırmayı hedefleyen, yalın ve anlaşılır bir yapıda hazırlanmıştır. Programlarda bu amaç doğrultusunda bir taraftan farklı konu ve kademelerde sarmal bir yaklaşımla tekrar eden hedeflere ve açıklamalara, diğer taraftan bütünsel ve bir kerede kazandırılması hedeflenen öğrenme çıktılarına yer verilmiştir. Her iki gruptaki hedef ve açıklamalar ilgili disiplinin yetkin, güncel, geçerli ve eğitim öğretim sürecinde hayatla ilişkileri kurulabilecek niteliktedir. Bu hedefler ve açıklamalar, eğitim kademeleri düzeyinde değerler, beceriler ve yetkinlikler perspektifinde bütünlük sağlayan bir bakış açısıyla yalın bir içeriğe işaret etmektedir. Böylelikle anlamlı ve kalıcı öğrenmeyi sağlayan, sağlam ve önceki öğrenmelerle ilişkilendirilmiş, günlük hayatta değerler, beceriler ve yetkinlikler çevresinde bütünlük sağlanmış bir öğretim programları toplamı oluşturulmuştur.

ÖĞRETİM PROGRAMLARININ AMAÇLARI

Öğretim programları, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 2. maddesinde ifade edilen “Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları”, “Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri” ve 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’de yer alan “Özel Eğitimin Temel İlkeleri” esas alınarak hazırlanmıştır. Eğitim ve öğretim programlarıyla sürdürülen tüm çalışmalar; okul öncesi, birinci, ikinci ve üçüncü kademe seviyelerinde birbirini tamamlayıcı bir şekilde aşağıdaki amaçlara ulaşmaya yöneliktir:

1. Okul öncesi eğitimini tamamlayan öğrencilerin bireysel gelişim süreçleri göz önünde bulundurulurken dil ve iletişim, öz bakım ve günlük yaşam, bedensel, bilişsel, sosyal ve duygusal alanlarda sağlıklı şekilde gelişimlerini sağlamak,
2. Birinci kademe eğitimini tamamlayan öğrencilerin gelişim ve öğrenme düzeylerine uygun olarak dil ve iletişim, öz bakım ve günlük yaşam, bedensel, bilişsel, sosyal ve duygusal alanlarda sağlıklı şekilde gelişimlerini desteklemek, günlük yaşamlarında ihtiyaç duyacakları temel akademik becerileri kazanmış, bunları etkin bir şekilde kullanarak bağımsız bireyler olarak hayatlarını sürdürmelerini sağlamak,
3. İkinci kademe eğitimini tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle millî ve manevi değerleri benimsemiş, toplumla etkileşimini, bütünlükmesini sağlayacak şekilde yeterliliklerle donatılmış bireyler olmalarını sağlamak,
4. Üçüncü kademe eğitimini tamamlayan öğrencilerin birinci ve ikinci kademede kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle, insanlarla etkileşim kurabilen, toplumsal kurallara uyum sağlayabilen, toplumsal yaşama katılım için çabalayan, yaşamlarını bağımsız olarak sürdürebilen bireyler olmalarını sağlamak, “Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde (TYÇ)” ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda hayata ve bir mesleğe hazır, toplum hayatında üretime katkısı olan, millî ve manevi değerleri benimseyen bireyler olmalarını sağlamaktır.

ÖĞRETİM PROGRAMLARININ PERSPEKTİFİ

Eğitim sistemimizin temel amacı bireye değerlerimiz ve yetkinliklerle bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlar kazandırmaktır. Bilgi, beceri ve davranışlar öğretim programlarıyla kazandırılmaya çalışılırken değerlerimiz ve yetkinlikler bu bilgi, beceri ve davranışların arasındaki bütünlüğü kurmaktadır. Değerlerimiz toplumumuzun millî ve manevi kaynaklarından günümüze ulaşmış ve yarınlarmıza aktaracağımız öz mirasımızdır. Yetkinlikler ise bu mirasın hayata aktarımıdır. Bu yönüyle değerlerimiz ve yetkinlikler birbirinden ayrılmaz bir şekilde öğrenme öğretme süreçleriyle kazandırmaya çalıştığımız bilgi, beceri ve davranışlar ile birlikte ele alınarak programın perspektifini oluşturmaktadır.

1. DEĞERLERİMİZ

Değer; bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli olduğu kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlardır. Değerler toplum ya da bireyler tarafından benimsenen, birleştirici olgulardır. Aynı zamanda değerler, toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir. Değer eğitiminin temel amaçlarından biri de öğrencilerin sağlıklı, tutarlı ve dengeli bir kişilik geliştirmelerini sağlamaktır. Değerler, insanın tutum ve davranışlarını biçimlendirmede önemli bir role sahiptir.

Eğitim sistemi sadece akademik açıdan başarılı, belirlenmiş bazı bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir yapı değildir. Temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek asli görevidir; yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını etkileyebilmelidir. Eğitim sistemi değerleri kazandırma amacı çerçevesindeki işlevini, öğretim programlarını da kapsayan eğitim programıyla yerine getirir. "Eğitim programı"; öğretim programları, öğrenme öğretme ortamları, eğitim araç gereçleri, ders dışı etkinlikler, mevzuat gibi eğitim sisteminin tüm unsurları göz önünde bulundurularak oluşturulur. Öğretim programlarında bu anlayışla değerlerimiz, ayrı bir program veya öğrenme alanı, ünite, konu vb. olarak görülmemiştir. Tam aksine bütün eğitim sürecinin nihai gayesi ve ruhu olan değerlerimiz, öğretim programlarının her birinde ve her bir biriminde yer almıştır.

Öğretim programlarında yer alan "kök değerler" şunlardır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik. Bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına, hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacaktır.

2. YETKİNLİKLER

Eğitim sistemimiz yetkinliklerde bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip karakterde bireyler yetiştirmeyi amaçlar. Öğrencilerin hem ulusal hem de uluslararası düzeyde; kişisel, sosyal, akademik ve iş hayatlarında ihtiyaç duyacakları beceri yelpazesi olan yetkinlikler TYÇ'de belirlenmiştir. TYÇ'de anadilde iletişim, yabancı dillerde iletişim, matematiksel yetkinlik ve bilim / teknolojiye temel yetkinlikler, dijital yetkinlik, öğrenmeyi öğrenme, sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler, inisiyatif alma ve girişimcilik, kültürel farkındalık ve ifade olmak üzere sekiz anahtar yetkinlik belirlenmiştir. Özel eğitim çerçevesinde yabancı dillerde iletişim ve inisiyatif alma ve girişimciliğe ait yetkinlikler öğretim programlarında ele alınmamıştır. Bu yetkinliklere ilişkin bilgi ve beceriye ait davranışlar orta ve ağır engel düzeyindeki öğrencilere kazandıramamaktadır. Öğretim programlarında ele alınan yetkinlikler TYÇ'de aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır:

1. *Anadilde iletişim:* Kavram, düşünce, görüş, duygu ve olguları hem sözlü hem de yazılı olarak ifade etme ve yorumlama (dinleme, konuşma, okuma ve yazma); eğitim ve öğretim, iş yeri, ev ve eğlence gibi her türlü sosyal ve kültürel bağlamda uygun ve yaratıcı bir şekilde dilsel etkileşimde bulunmaktır.

2. *Matematiksel yetkinlik ve bilim / teknolojide temel yetkinlikler:* Matematiksel yetkinlik, günlük hayatta karşılaşılan bir dizi problemi çözmek için matematiksel düşünme tarzını geliştirme ve uygulamadır. Sağlam bir aritmetik becerisi üzerine inşa edilen süreç, faaliyet ve bilgiye vurgu yapılmaktadır. Matematiksel yetkinlik, düşünme (mantıksal ve uzamsal düşünme) ve sunmanın (formüller, modeller, kurgular, grafikler ve tablolar) matematiksel modlarını farklı derecelerde kullanma beceri ve isteğini içermektedir.

Bilimde yetkinlik, soruları tanımlamak ve kanıta dayalı sonuçlar üretmek amacıyla doğal dünyanın açıklanmasına yönelik bilgi varlığına ve metodolojiden yararlanma beceri ve arzusuna atıfta bulunmaktadır. Teknolojide yetkinlik, algılanan insan istek ve ihtiyaçlarını karşılama bağlamında bilgi ve metodolojinin uygulanması olarak görülmektedir. Bilim ve teknolojide yetkinlik, insan etkinliklerinden kaynaklanan değişimleri ve her bireyin vatandaş olarak sorumluluklarını kavrama gücünü kapsamaktadır.

3. *Dijital yetkinlik:* İş, günlük hayat ve iletişim için bilgi iletişim teknolojilerinin güvenli ve eleştirel şekilde kullanılmasını kapsar. Söz konusu yetkinlik, bilgiye erişim ve bilginin değerlendirilmesi, saklanması, üretimi, sunulması ve alışverişi için bilgisayarların kullanılması ayrıca internet aracılığıyla ortak ağlara katılım sağlanması ve iletişim kurulması gibi temel beceriler yoluyla desteklenmektedir.
4. *Öğrenmeyi öğrenme:* Bireyin kendi öğrenme eylemini etkili zaman ve bilgi yönetimini de kapsayacak şekilde bireysel olarak veya grup hâlinde düzenleyebilmesi için öğrenmenin peşine düşme ve bu konuda ısrarcı olma yetkinliğidir. Bu yetkinlik, bireyin var olan imkânları tanıyarak öğrenme ihtiyaç ve süreçlerinin farkında olmasını ve başarılı bir öğrenme eylemi için zorluklarla başa çıkma yeteneğini kapsamaktadır. Yeni bilgi ve beceriler kazanmak, işlemek ve kendine uyarlamak kadar rehberlik desteği aramak ve bundan yararlanmak anlamına da gelir. Öğrenmeyi öğrenme, bilgi ve becerilerin ev, iş yeri, eğitim ve öğretim ortamı gibi çeşitli bağlamlarda kullanılması ve uygulanması için önceki öğrenme ve hayat tecrübelerine dayanılması yönünde öğrenenleri harekete geçirir.
5. *Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler:* Bu yetkinlikler kişisel, kişiler arası ve kültürler arası yetkinlikleri içermekte; bireylerin farklılaşan toplum ve çalışma hayatına etkili ve yapıcı biçimde katılmalarına imkân tanıyacak; gerektiğinde çatışmaları çözecek özelliklerle donatılmasını sağlayan tüm davranış biçimlerini kapsar. Vatandaşlıkla ilgili yetkinlik ise bireyleri, toplumsal ve siyasal kavram ve yapılarla ilişkin bilgiye, demokratik ve aktif katılım kararlılığına dayalı olarak medeni hayata tam olarak katılmaları için donatmaktadır.
6. *Kültürel farkındalık ve ifade:* Müzik, sahne sanatları, edebiyat ve görsel sanatlar dâhil olmak üzere çeşitli kitle iletişim araçları kullanılarak görüş, deneyim ve duyguların yaratıcı bir şekilde ifade edilmesinin önemini takdiridir.

ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME YAKLAŞIMI

Değerlendirme, öğretme ve öğrenmenin etkililiğini belirlemek amacı ile yapılan, öğretimle ilgili verilerin toplanmasını ve yorumlanmasını içeren çok adımlı ve sistematik bir süreçtir. Öğrenme, öğretme ve planlamayı doğrudan etkileyen ve eğitim sisteminin temel öğelerinden biri olan değerlendirmeye öğretim programında önemli bir yer verilmiştir.

Öncelikle öğrencilerin öğrenme alanlarındaki performansını belirlemek ve performansına dayalı olarak Bireyselleştirilmiş Eğitim Programını (BEP) hazırlamak için ölçme ve değerlendirme yapılmalıdır. Sürekli değerlendirme tüm öğrencilerin ilerlemelerinin tespiti için önemlidir. Öğretim öncesinde yapılan değerlendirme, öğrenci hakkında bilgi edinilmesini ve öğrenme hedeflerinin belirlenmesini; öğretim sırasında

yapılan değerlendirme, öğrenci ve öğretmene geri bildirim verilmesini; öğretim sonunda yapılan değerlendirme ise öğrenme hedeflerinin karşılanıp karşılanmadığı ve belirli alanlarda değişiklik yapılması gerekip gerekmediği hakkında karar vermeyi sağlayacaktır. Toplanan veriler sistematik olarak kayıt edilmelidir. Öğretim öncesi, sırası ve sonrasında yapılan tüm değerlendirmeler uygulanan öğretim konusunda yol gösterir. Öğrenci nasıl öğrenmektedir? Ne tür ipuçlarına ihtiyaç duymaktadır? En fazla desteklenmesi gereken alan nedir? Ne tür öğretimsel uyarlamalara ihtiyacı bulunmaktadır? Uygun ölçme değerlendirme süreçlerine yer verilerek bu tür sorulara cevap verilmelidir.

Ölçme değerlendirme ilkelerinden aşağıdakilere dikkat edilmelidir:

1. Ölçme ve değerlendirme çalışmaları öğretim programının tüm bileşenleri ile azami uyum sağlamalı, hedeflerin ve açıklamaların sınırları esas alınmalıdır.
2. Ölçme değerlendirme, yetersizliği olan öğrencinin bireysel özelliklerine göre biçimlendirilmelidir.
3. Öğretim programı, ölçme sürecinde kullanılabilecek ölçme araç ve yöntemleri açısından uygulamalara yol gösterir. Bu araç ve yöntemlerin uygulanmasında gerekli uygulama ilkelerine uyulmalıdır.

BİREYSEL GELİŞİM VE ÖĞRETİM PROGRAMLARI

Öğretim programlarının geliştirilmesi sürecinde öğrencinin çok yönlü gelişimsel özelliklerine dair mevcut bilgi ve birikimi dikkate alınarak ve aralarındaki ilişki göz önünde bulundurularak bazı temel gelişim ilkelerine göre program düzenlenmiştir. Öğretim programları, insan gelişiminin belirli bir dönemde sonlanmadığı ve gelişimin hayat boyu sürdüğü ilkesi ile hazırlanmıştır. Bu sebeple öğretim programlarında, her yaş döneminde bireylerin gelişim özelliklerini dikkate alarak, destekleyici önlemler alınması önerilmektedir. Gelişim, hayat boyu sürse de tek ve bir örnek yapıda değildir. Evreler hâlinde ilerler ve her evrede bireylerin gelişim özellikleri farklıdır. Evreler de başlangıç ve bitişleri açısından homojen değildir. Bu sebeple programlar olabildiğince bunu göz önünde bulunduran bir hassasiyetle yapılandırılmıştır. Programların hedeflerini gerçekleştirme sürecinde gerekli uyarlamaların öğretmen tarafından yapılması beklenir. Gelişim dönemleri ardışık ve değişmeyen bir sıra izler. Her evrede olup bitenler takip eden evreleri etkiler. Öte yandan bu ardışıklık basitten karmaşığa, genelden özele ve somuttan soyuta doğru gelişim gibi belirli yönelimlerle karakterize edilir. Program geliştirme sürecinde söz konusu yönelimler hem bir alandaki yeterliliği oluşturan kazanım ve becerilerin ön koşul ve ardılığı noktasında dikkate alınmış hem de kademeler düzeyinde derslerin dağılımlarında ve birbirleriyle ilişkilerinde göz önünde bulundurulmuştur.

Öğretim programlarında insan gelişiminin bir bütün olduğu ilkesi ile hareket edilmiştir. İnsanın farklı gelişim alanlarındaki özellikleri birbirleri ile etkileşim hâlinindedir. Söz gelimi dil gelişimi bilişsel gelişimini etkiler ve bilişsel gelişiminden etkilenir. Bu sebeple öğretmenlerden, öğrencinin edindiği bir hedefin gelişimde başka bir alanı da etkileyeceğini dikkate alması beklenir.

Öğretim programları bireysel farklılıklar göz önünde bulundurularak yapılandırılmıştır. Bireyler arası farklılık bir bireyin diğerlerinden birden fazla özelliği bakımından farklı olmasıdır. Tüm öğrenciler için; bireysel özellikleri, performansları ve ihtiyaçları doğrultusunda öğretim programları temel alınarak "Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı" hazırlanmalı ve uygulanmalıdır. BEP'de yer alacak olan hedeflerin belirlenmesinde, öğrenme öğretme sürecinin düzenlenmesinde ve başarının değerlendirilmesinde o öğrencinin hazır bulunuşluğu, bilişsel, sosyal ve bedensel özellikleri farklılaşabilir. Bu nedenle öğrenme öğretme süreci planlanırken öğrencilerin bireysel farklılıkları (mevcut performansları, hazır bulunuşluk düzeyleri, öğrenme stilleri ve ihtiyaçları, sosyokültürel farklılıkları vb.) göz önünde bulundurulmalıdır.

SONUÇ

Programları güncelleme sürecinde hangi işlemlerden ve aşamalardan geçildiği aşağıda sıralanmıştır.

- Farklı ülkelerin özel eğitim programları incelenmiş,
- Yurt içinde ve yurt dışında öğretim ve programlar üzerine yapılan akademik çalışmalar taranmış,
- Başta Anayasamız olmak üzere ilgili mevzuat, kalkınma planları, hükümet programları, şûra kararları, siyasi partilerin programları, sivil toplum kuruluşları ve sivil araştırma kurumları tarafından hazırlanan raporlar vb. dokümanlar analiz edilmiş,
- Millî Eğitim Bakanlığı programlar ve öğretim materyalleri daire başkanlıkları tarafından öğretmen ve yöneticilerin program gereksinimleri hakkında görüşleri alınmış,
- Öğretmenlerden programların hedefleri ve yapısı hakkında görüş alınmış; bütün görüş, öneri, eleştiri ve beklentiler, Bakanlığımızın ilgili birimlerinden uzman personel, öğretmen ve akademisyenlerden oluşan çalışma gruplarınınca değerlendirilmiştir. Yapılan tespitler doğrultusunda öğretim programlarımız hazırlanmıştır.

İLETİŞİM BECERİLERİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ UYGULANMASI

1. İLETİŞİM BECERİLERİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ ÖZEL AMAÇLARI

İletişim Becerileri Dersi Öğretim Programı, orta-ağır zihinsel engeli ve otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilere temel dil, iletişim kurabilme ve öğrenme becerilerini kazandırmak amacıyla geliştirilmiştir. Dil bize, birbirimizle iletişim kurma, duygularımızı ifade etme, ihtiyaçlarımızı bildirme, anlamlı ilişkiler kurabilme, başkalarının konuşmalarına tepki verme ve çevremizdeki dünyayı daha iyi anlama olanağını verir. Dil ayrıca, eğitimin, bilginin, zekânın, düşüncenin ve sosyal davranışın da temelini oluşturur. Kısaca, dil, insan davranışının temel taşıdır. Bir çocuk, tipik bir biçimde dil edinmekte başarısız olduysa, ciddi gelişimsel ve sosyal zorluklarla karşı karşıya kalabilir. Öğretim programında yer alan öğrenme alanlarındaki temel dil ve öğrenme becerilerine ilişkin hedef davranışlar birbiriyle ilişkili ve bir bütünlük içinde ele alınmıştır. Öğrenme alanlarının her birinde edinilen bilgi ve beceriler öğrenme sürecinde birbirini etkilemekte ve tamamlamaktadır. Ayrıca öğrencilerin gelişim özellikleri, yaşları ve becerilerin işlevselliği göz önünde bulundurularak dersin hedefleri yapılandırılmıştır. 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri ile 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'de ifade edilen Özel Eğitimin Temel İlkeleri doğrultusunda hazırlanan İletişim Becerileri Dersi ile öğrencilerin;

- İsteme becerilerini geliştirmeleri,
- Yönergelere uyma becerilerini geliştirmeleri,
- İletişim için temel öğrenme becerilerini geliştirmeleri,
- Dinleme ve başkalarının konuşmalarını anlama becerilerini geliştirmeleri,
- Beş duyula hissedilen varlıkları adlandırma becerilerini geliştirmeleri,
- Bir nesne, fotoğraf veya olayı basit cümleler kurarak anlatmaları,

- Bir hikayeyi oluş sırasına göre sıralayarak anlatmaları,
- Varlıkları çeşitli özelliklerine göre tarif etmeleri,
- Sözcük dağarcığı geliştirmeleri,
- Sözlü iletişim kurallarına uyma becerilerini geliştirmeleri,
- Başkalarının sorduğu soruları cevaplandırmaları,
- Etkileşim başlatma ve karşılıklı konuşma becerilerini geliştirmeleri amaçlanmıştır.

2. ÖĞRENME ÖĞRETME YAKLAŞIMI

İletişim Becerileri Dersi Öğretim Programı'nda tasarım yaklaşımı benimsenirken öğrencinin ilgisi, temel gereksinimleri ve kazandırılması hedeflenen davranışların çocuk açısından önemi esas aldığı için öğrenci merkezlidir. Öğrenci programın en önemli parçasıdır ve öğrenme alanları birey için seçilmiş, düzenlenmiş ve tüm öğrenme yaşantıları bireyin ilerideki gereksinimleri göz önüne alınarak hazırlanmıştır. Programda öğrenci gereksinimlerini merkeze alan ve öğrenci için işlevsel değeri olan bilgi, beceri ve tutumlar öğretilmesinden dolayı işlevsel psikolojik temelin benimsendiğini göstermektedir. Dolayısıyla programda yer verilen tüm hedef davranışlar gerçek hayatta geçerli olan konulardır.

Programın temel öğrenme yaklaşımı öğretmenler ve ebeveynler yararına, arkasına yıllarca süren deneysel araştırmaları almış güvenilir dil değerlendirme ve müdahale yöntemleri sunan Sözel Davranış Yaklaşımına dayanır. Sözel Davranış kendini tüm Uygulamalı Davranış Analizi (UDA). Araştırmalarının üzerine inşa etmekle kalmayıp, çocuğun işlevsel dili öğrenme yeteneğini artırır.

Sözel Davranış, bütün becerileri, en önemlisi de dil becerilerini gelişimsel yetersizliği olan çocuklara öğretmek için Uygulamalı Davranış Analizi yaklaşımından yararlanır. Dil, biçimlendirilebilir ve pekiştirilebilir bir davranış olarak ele alınırken, çocuğun sadece ne söylediğine değil, onun dili neden kullanıyor olduğuna da dikkat gösterilir.

Sözel Davranış Yaklaşımı, kısa adıyla UDA olarak bilinen Uygulamalı Davranış Analizinin temel öğretilerinden ortaya çıkmış nispeten yeni ve batılı ülkelerde yaygın olarak kullanılan bir yaklaşımdır. UDA alanına göreceli olarak yeni girmiş de olsa, Sözel Davranış, UDA'nın öğretileri üzerine kuruludur.

Sözel Davranış, sözlü ve sözlü olmayan iletişim şekillerinin her türünü, yani parmakla işaret etmeyi, belirtmeyi, yazmayı, hatta jestleri dahi kapsar. Öfke nöbetleri şeklinde kurulan iletişimi dahi kapsar. Sözel Davranış daha diyaloga başlamamış çocuklarda en iyi sonuçlarla kullanılmaktadır. Yani hem ses çıkaran hem de ses çıkarmayan çocukları kapsar. Bu nedenle de Sözel Davranış yaklaşımı gelişimsel yetersizliği olan hemen herkes için etkili sonuçlar doğurabilir. Küçük yaştaki öğrencilerde daha çok kullanılmakla birlikte, bu programdaki teknikler diyaloga başlamamış daha büyük yaştaki öğrencilerde de çok etkili olabilir.

Orta-ağır zihinsel engeli ve otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilere yönelik geliştirilmiş olan bu program, bireysel temelleri dikkate alarak oluşturulmuştur. Öğrenci, programın en önemli parçasıdır. Öğrenme alanları ve etkinlikler birey için seçilmiş ve düzenlenmiştir. Öğrenme yaşantıları bireyin ilerideki gereksinimleri göz önüne alınarak hazırlanmıştır. Özellikle bu program, program geliştirme açısından aşağıda belirtilen bireysel temeller dikkate alınarak geliştirilmiştir.

- Her öğrencinin bir birey olarak kendine özgü olduğunu kabul eder.
- Öğrencinin kişisel mutluluğunu ve başarıma duygusunu kazandırmak için çaba gösterir.
- Öğrencinin gelecekteki hayatı için rehberdir.
- Günümüzdeki engelli bireylerden beklenen niteliklerin geliştirilmesine rehberdir.
- Öğrencinin fiziksel ve psikolojik açıdan sağlıklı bir birey olarak yetişmesini hedef almıştır.

Tüm öğrenciler için bireysel özellikleri, performansları ve ihtiyaçları doğrultusunda İletişim Becerileri Dersi Öğretim Programı temel alınarak “Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP)” hazırlanmalı ve uygulanmalıdır. BEP’de yer alacak hedeflerin belirlenmesinde, öğrenme öğretme sürecinin düzenlenmesinde ve başarının değerlendirilmesinde o öğrencinin hazır bulunuşluğu, bilişsel, sosyal ve bedensel özellikleri dikkate alınmalıdır. Öğrenme öğretme sürecinde mümkün olduğunca bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanılmalıdır. Bu teknolojilerin kullanılması öğretim stratejilerini zenginleştirirken aynı zamanda öğrencilerin öğrenmelerini destekleyecektir.

Dersin işlenişinde ve uygulamalarda görsel iletişim araçlarına yer verilmeli; slayt, bilgisayar, televizyon, etkileşimli tahta, internet, EBA içerikleri vb. etkin olarak kullanılmalıdır. Teknolojik araç ve gereçler kullanılırken gizlilik, bütünlük ve erişilebilirlik göz önüne alınmalı ve internetin güvenli kullanımı konusunda gerekli uyarılar yapılmalı ve tedbirler alınmalıdır. Dijital kaynakların, özellikle internetten indirilen materyallerin kullanımında intihal yapılmamalı, etik kurallara ve telif haklarına uyulmalıdır.

3. ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME YAKLAŞIMI

Öğrencilerin öğrenme alanlarındaki performanslarını belirlemek amacıyla belirli ölçme araçlarından yararlanır. Öğretmen tarafından da geliştirilebilen bu araçlarla elde edilen veriler;

1. Öğrencilerin öğretimi hedeflenen davranışı öğrenmeye hazır olup olmadıklarını,
2. Geliştirilen öğretim programının etkililiğini,
3. Öğretimin sonlandırılma kararının verilmesini,
4. Öğretimle ne düzeyde genellenebilen davranış değişikliğinin sağlanabildiğini,
5. Öğretim sonlandıktan sonra etkisinin devam edip etmediğini (izleme) değerlendirmek amacıyla kullanılır.

Öğrencilerin programla kazandırılması hedeflenen bilgi ve becerileri ne oranda edindiğinin tespitinde kullanılan ölçme ve değerlendirme uygulamaları sürekli olmalıdır. Değerlendirme süreci birçok basamağı içermelidir. Bu basamaklar aşağıda verilmektedir.

Programın Gözden Geçirilmesi: Öğretim programını gözden geçirerek, öğrenme alanlarına göre nereden başlanacağına karar verilmelidir.

Öğretim Öncesinde Veri Toplama:

Kaba Değerlendirme: Program öğrenme alanları ve hedefleri gözden geçirdikten sonra kaba değerlendirme araçları programa göre geliştirilmelidir. Kaba değerlendirme araçları olarak kontrol listeleri, gözlemler ve görüşmelerden yararlanılabilir. Bu tür ölçümler öğrencinin performansı hakkında kabaca bilgi verecek ve ayrıntılı değerlendirme için yol gösterecektir.

Ayrıntılı Değerlendirme Araçları Hazırlanması ve Uygulanması: Seçtiğiniz öğrenme alanına göre Uygulamalı Davranış Analizinin ölçme ve değerlendirme yöntemlerinden yararlanılabilir. Örneğin davranışın süresi ya da sayısı kayıt edilebilir. Bunun için hedef beceri değerlendirme formları geliştirilebilir. Öğretim öncesinde yapılan ayrıntılı değerlendirme öğretime nereden başlanacağına yol gösterecektir. Bu değerlendirmeden sonra hedef davranışlar belirlenerek öğretime başlanabilir.

Öğretim Sırasında Veri Toplama: Öğrenciye seçilen öğrenme alanında yer alan hedef davranışlar öğretilirken değerlendirme yapılmalıdır. Öğretim sırasında yapılan bu değerlendirmeler öğretimin düzenlenmesinde rol oynar.

Öğretim Sonunda Veri Toplama: Öğretim oturumlarında hedeflenen yönde ilerleme sağlayan öğrencilerde öğretim öncesinde kullanılan ölçme araçları ile belirlenen hedeflere ulaşım ulaşıldığı saptanmalıdır.

Toplanan Verilerin Kayıt Edilmesi: Öğrenci performansı sürekli kayıt edilerek öğrenci performansı kayıt altına alınmalı ve grafiksel analizi yapılmalıdır. Kayıtlar sistematik olarak tutulmalı ve analiz edilmelidir.

Sonuçları Değerlendirilmesi ve Gerekli Düzenlemelerin Yapılması: Öğretim öncesi, sırası ve sonrasında yapılan tüm değerlendirmeler uygulanan öğretim konusunda yol gösterir. Öğrenci nasıl öğrenmektedir? Ne tür ipuçlarına ihtiyaç duymaktadır? En fazla desteklenmesi gereken alan nedir? Ne tür öğretimsel uyarlamalara ihtiyacı bulunmaktadır? Eğer uygun değerlendirme süreçlerine yer verildiyse, bu tür sorulara cevap verilebilecek ve birçok problemlerin üstesinden gelinebilecektir.

4. UYGULAMADA DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR

Dil gecikmesi ve bozuklukları, orta-ağır zihinsel engeli ve otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerin en ayırt edici göstergesidir. Öyle ki bu gecikmeler ve bozukluklar, zihinsel ve sosyal davranışlar gibi diğer pek çok önemli beceri üzerinde doğrudan etki sahibidir. Dolayısıyla, orta-ağır zihinsel engeli ve otizm spektrum bozukluğu olan öğrencinin öğretim programındaki en önemli unsur olan etkili iletişim becerilerinin, en erken şekilde geliştirilmesi gerekir. Ancak, orta-ağır zihinsel engeli ve otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciler için geliştirilen program seçenekleri ve dil müdahalesi üzerinde uzman görüşleri ve öğrenme yaklaşımları çoğunlukla öğretmenler için kafa karıştırıcıdır. Öğrenci özelinde hangi yöntemin veya yaklaşımın kullanılacağı önemlidir.

Alanyazında konuşmanın, motivasyon, pekiştirme ve ön uyarılar gibi çevresel değişkenlerle kontrol edilen öğrenilmiş bir davranış olduğunu öne sürülmektedir. Eğer konuşursanız, konuştuğunuz şey bir tür onay ve kabul görür. Agulamaya başlamış bir bebeği düşünelim, "aaa" veya "ooo" dahil olmak üzere çok sayıda "ma" veya "ba" veya "da" gibi pek çok kolay ses çıkaracaktır. Anne ve babaların çoğu, ilk sözcük olarak "anne" veya "baba"yı duymak için dört gözle beklediğinden, bu agulama sesleri pekiştirilir. Açık ünlü sesler potansiyel bir "anne" sesinden daha fazla ilgiye maruz kalmaz, dolayısıyla pekiştirilmezler. Eğer bir bebek bir "ma" veya "ba" sesi çıkarırsa, ebeveynler mutluluktan uçar ve bebeği ilgi yağmuruna tutarak onu gıdıklar, sarılır ve ona süt verirler (bebeklerin çoğu için tercih edilen bir yiyecektir). Tipik gelişim gösteren bebeklerde dil böyle biçimlenmeye başlar. Gelişimsel geriliği olan çocuklar da dili aynı şekilde öğrenirler, ancak onların dil gelişimi çok daha yavaş olduğu için, öğrenme daha fazla ve belirgin pekiştirmeye gerekleşir.

Ne kadar çok çalışılırsa çalışılsın veya pekiştirme oranı ne kadar yüksek olursa olsun isteklerini bildirmeyen öğrenciler olacaktır. Bu durumda olan öğrenciler varsa plan değiştirilmesi gerekir. Öğrenmeyen bir çocuğa sürekli pekiştireç verilmemelidir. Pekiştirmenin kuralı, pekiştirilen davranışın artacağı şeklindedir. Eğer öğrenci zaten konuşmadığı ve iletişim kurmadığı için ödüllendiriliyorsa, sessizliği pekişecektir.

Sözlü iletişim kuramayan öğrencilere yardımcı olacak alternatif iletişimi destekleyen sistemler kullanılmalıdır. Öğrenci daha önce hiç konuşmamışsa veya ona isteklerini sözlü olarak bildirmeyi kazandırma konusunda uğraşıldığı halde tepki vermemişse, konuşamayan çocuklar için hazırlanan ve bu programda ADİB olarak kısaltılan Alternatif Destekleyici İletişim Becerileri öğrenme alanından hedef belirlenmelidir. Birisini konuşmaya zorlamak imkânsızdır, dolayısıyla ağızdan söz çıkartmaya yönelik ipucu vermek işe yaramayacaktır. Çocuğa “ kedi de,” denir ve o bir tepki vermezse, sözcüğü oluşturabilmesi için ses tellerindeki havaya müdahale edebilmenin yolu yoktur. Ancak kedi sözcüğünü, işaretle anlatmasına yardımcı olunabilir veya bir kedi resmine işaret etmesi sağlanabilir.

Ancak konuşamayan çocukların konuşma becerilerinin desteklenmesine devam edilmelidir. Ailelerinin ve uzmanların raporlarına göre konuşmadığı bildirilen daha büyük yaş guruplarından çocuklarla çalışıldığında bu çocukların da konuşma becerilerinde ilerlemeler olduğu görülmüştür.

İLETİŞİM BECERİLERİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ YAPISI

Orta-ağır zihin engeli ve otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilere temel dil, iletişim kurabilme ve öğrenme becerilerini kazandırmak amacıyla geliştirilen İletişim Becerileri Dersi Öğretim Programı iletişim yoluyla toplumsal yaşam kalitesini artırmaya yönelik düzenlenmiştir. Öğretim programında yer alan öğrenme alanları İstek Bildirme, Yönergelere Uyuma, Taklit, Görsel Performans, Alıcı Dil, Ekolali, Adlandırma, Söz-İçi, Sözlü Etkileşim Başlatma ve Karşılıklı Sohbet Etme, Alternatif Destekleyici İletişim Becerileri (ADİB) olmak üzere 9 ana başlık altında düzenlenmiştir.

1. ÖĞRETİM PROGRAMININ YAPISI

İstek Bildirme: Bu öğrenme alanı bir nesne, eylem, birinin dikkatini çekme veya bilgi talep etme becerilerini içerir. İstek bildirme, iletişim becerileri dersinin ayrılmaz bir parçasıdır ve bir ihtiyacın karşılanması temeline dayalıdır. Davranışın altında yatan neden bir motivasyondur. Öğrenci bir şey istemek için motive olmalıdır, bu ilk başta ya bir şeyden yoksun olma durumu ya da bir tür arzudur. Meyve suyu arzulayan bir çocuk, isteğini bildirir ve onu edinir. İstek bildirmenin anında gerçekleşen olumlu bir yararı anında pekiştirilmesidir, yani istenen nesne veya etkinlik anında sunulur.

Yönergelere Uyuma: Başkalarının verdiği talimatları yerine getirme becerilerini içerir. Programda, sözel olmayan becerilere tepki vermeyi öğretmek önemlidir ve öğretim programının en başında yerini alır. Başlangıç için bu tür programlar çok uygundur çünkü hem ipucu vermesi kolaydır (çocuğun konuşması gerekmemektedir) hem de herhangi bir öğretim alanına geçmeden önce tüm çocukların yönergeleri nasıl takip edeceklerini (alıcı dil becerileri) öğrenme zorunlulukları olduğundan hazırlayıcıdır. Çocuğa vereceğiniz ilk yönergeler daima onun takip edebileceği kadar basit olmalıdır.

Taklit: Bu öğrenme alanı, birisinin motor hareketlerini kopyalama becerilerini içerir. Taklit etme becerisi, bu alanda eksikliği olan çocuklara öğretilmesi gereken son derece önemli bir beceridir. Genelde ayağı yere vurma ve alkış yapma hareketlerini içeren büyük motor taklit, ilk öğretilen becerilerdir. Ekolaliye geçmek için motor taklit becerilerinin öğrencide yerleşmesini beklemek zorunlu değildir.

Görsel Performans: Eşleme, gruplandırma, yap-boz ve blok tasarımı becerileridir. Başlangıç becerileri, yap-boz tamamlama becerileri ile eş nesnelere ve resimleri eşleme becerilerini içerir. Bu beceriyi öğretirken mutlaka nesnenin adını ve işaret diliyle “eşle” sözcüğünü ya “eşle” dememin yerine ya da hem eşle deyip hem de işaret diliyle eşle komutunu vererek kullanılmalıdır. Bu şekilde çalışma çok daha yararlı olabilir. Bu da çocuğun öğretim programında, dilin ve basit sözcüklerin gömülü olarak yerleşmesine yardım eder. Öğrenciler, sözcükleri ne kadar sık duyarlarsa o kadar nesne tanıma becerileri artar ve nesnelere adlarını ayırt etmeye başlamaları mümkün hale gelir. Hatta öğrenciniz, o sözcüğü eşleme etkinliğinde o kadar sık eşleştirir ki, ekolali yapmaya dahi başlayabilir.

Alıcı Dil: Bu öğrenme alanı dili anlama ve yönerge takip etme becerilerini kapsar. Bu programda yönergelere uyma ayrı bir öğretim alanı olarak alındığından, alıcı dil öğrenme alanında ayırt etme becerilerine yer verilmiştir. Adına tepki verme ve yönergeleri yerine getirme becerilerinin öğretimine başlandıktan bir süre sonra birlikte vücut bölümleri ayırt etme ve diğer daha karmaşık ayırt etme becerileri çalışmalıdır. Öğrenci bu becerileri edinir edinmez, iki nesne veya iki resim arasındaki farkı öğretmeye başlayın ve sayıyı yavaşça artırarak masadaki nesnelere yenilerini ekleyin. Çoğu öğrenci, nesnelere tanıırken elle kavrayabildikleri nesnelere daha olabilir, ancak alan yazında ilk aşamayı resim tanımlayarak daha rahat geçen çocuklardan da bahsedilmektedir. Nihayetinde zaten hem resim hem de nesne kullanmanız gerekecektir.

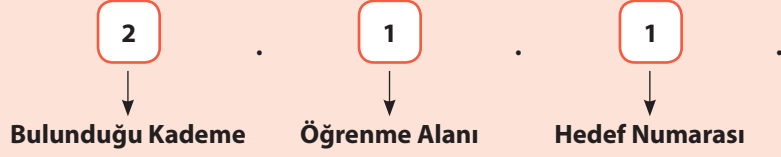
Adlandırma: Bu öğrenme alanı bir nesne, resim, sıfat, yer, koku, tat, gürültü veya duygu gibi sözel olmayan duyuşsal uyaranların iletişim kurma amaçlı etiketlenmesidir. Adlandırmanın öncülü bir tür uyarandır (nesnenin kendisi, bir resim, bir ses veya bir koku olabilir) ve adlandırmanın sonucu övgü edinmek gibi dolaylı pekiştirmez. Teknik olarak, “doğal” bir adlandırma becerisinin öncülü “Bu nedir?” şeklinde bir eğitimci sorusunu içermez. Becerinin aslı, çocuğun çevresindeki bir şeyi fark edip onun hakkında yorum yapmak istemesiyle ortaya çıkmalıdır. “Bak! Burada bir inek var!” veya “Sucuk kokusu alıyorum,” gibi. Böyle doğaçlama ve saf nitelikli adlandırmalar çoğunlukla ilginize yönelik istek bildirimleridir, işte bu alan, orta-ağır zihinsel engeli ve otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerde oldukça yetersizdir. İlgi edinme amaçlı istek bildirme, programınızda çok sonlarda yer almaktadır. Dolayısıyla “Bu ne?” sorusunu sormadan adlandırmayı öğretebilmeyi ummak gerçekçi olmayacaktır.

Söz-İç: Bu öğrenme alanı, sohbet edebilmenin esas olan sorulan sorulara cevap verebilme becerilerini kapsar. Tipik bir sohbette üç sözel becerinin karışımı bulunur. İleri seviyede adlandırmalar ve yorumlar genellikle ilgi edinmek için yapılan isteklerdir ve çoğunlukla sohbet başlatmaya hizmet ederler. Bu ileri istek bildirme becerilerini geliştirmede orta-ağır zihinsel engeli ve otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerinizi verilen yönergelerin çok net, açık yapılması gerekir. Söziçi becerilerini öğretmeye başladığınızda, öğrencilerinizin aşına olduğu ve sık duyduğu şarkıları seçin. “Ali Baba’nın Çiftliği” şarkısı, az konuşan çocuklar için çok iyi bir seçimdir. Siz taklidi yaptıktan sonra “diye bağırır” şeklinde boşluk doldurmak veya “me me” gibi hayvan seslerini şarkı içinde söylemek genellikle kolay verilebilecek tepkilerdir.

Sözlü Etkileşim Başlatma ve Karşılıklı Sohbet Etme: Bir başkasından yönerge almadan sözlü bir etkileşim başlatma, belirli bir konu hakkında karşılıklı sıra alarak konuşma becerisi. Sözel etkileşim ve karşılıklı sohbet becerilerini geliştirmek için öğrencinin konuşmaktan hoşlandığı konular tercih edilmelidir. Örneğin, konuşması trenler ile sınırlıysa, dondurma arabası hakkında konuşun ve konuşmayı yiyeceklere doğru genişletin veya farklı yerler ile ilgili konuşun ve konuşmayı dağ manzarası veya çöl manzarasına doğru genişletin. Zamanla yeni konular hakkında sohbet etmeye geçin ancak eski konularla ilgili konuşmaları görmezden gelmeyin.

Alternatif Destekleyici İletişim Becerileri: Bu öğrenme alanı sözel yolla iletişime geçemeyen çocuklar için kullanılan teknik ve stratejilerin kullanımını içerir ve dili destekleyen her sistemi içinde barındırır. En çok kullanılan üç tip destekleyici sistem vardır: bunlar, işaret dili, ses üreten cihazlar ve PECS adı verilen Resim Değiş-Tokuşuna Dayalı İletişim Sistemleridir. Alan yazında mümkün olduğunca işaret dilinin seçilmesi önerilmektedir. Çünkü işaret dili istenen her yerde her zaman kullanılabilir ve ayrıca sözcüklerle ilgili farklı becerilerin sergilenmesi bakımından çok amaçlı bir kullanım alanı sunar. Araştırmalar işaret diline sözcükler eşlik ettiğinde çocuğun ses çıkarmasının veya konuşmasının geliştiğini göstermektedir.

İletişim Becerileri öğretim programında **Kademe, Öğrenme Alanı, Hedef'e** ilişkin kodlamada aşağıdaki sistematik izlenmiştir.

2. HEDEFLERİN YAPISI

Tablo 1. Öğretim Programının Öğrenme Alanları Hedef ve Hedef Davranış Sayıları

Öğrenme Alanları	Hedef Sayıları	Hedef Davranış Sayıları
İstek Bildirme	2	5
Yönergelere Uyma	1	11
Taklit	2	4
Görsel Performans	1	4
Alıcı Dil	2	5
Adlandırma	9	32
Söz-içi	6	24
Sözlü Etkileşim Baş. ve Kar. Soh. Etme	5	22
ADİB	2	5
Toplam	30	112

Tablo 2. Hedeflerin Öğrenme Alanlarına Göre Dağılımı

Öğrenme Alanları	Bilişsel	Duyuşsal	Psikomotor	Toplam
İstek Bildirme	3	-	-	3
Yönergelere Uyma	1	-	-	1
Taklit	-	-	3	3
Görsel Performans	4	-	-	4
Alıcı Dil	3	-	-	3
Adlandırma	21	-	-	21
Söz-içi	4	-	-	4
Sözlü Etkileşim Başlatma ve Kar. Soh. Etme	5	-	-	5
ADİB	2	-	-	2
Toplam	43	0	9	46

3. HEDEF, HEDEF DAVRANIŞLAR VE AÇIKLAMALAR

Bu bölümde orta-ağır zihinsel engeli ve otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciler için hazırlanan öğretim programının öğrenme alanlarına göre hedef ve hedef davranış sayıları, hedeflerin öğrenme alanlarına göre dağılımı ve her öğrenme alanının hedefleri, hedef davranışları, önerilen öğretim yöntem ve teknikleri ile önerilen ölçme ve değerlendirme yöntem ve araçları verilmiştir.

Öğrenme Alanı	Hedef	Hedef Davranışlar	Önerilen Öğretim Yöntem ve Teknikleri	Önerilen Ölçme ve Değerlendirme Yöntem ve Araçları
İstek Bildirme	2.1.1. İlgili duyduğu nesnelere / etkinlikler ve zorlandığı etkinlikler hakkında soru sorar.	1.1. İlgili duyduğu nesnelere hakkında soru sorar. 1.2. İlgili duyduğu etkinlikler hakkında soru sorar. 1.3. Zorlandığı etkinlikler hakkında detaylı bilgi almak için soru sorar.	Fırsat öğretimi Replikli öğretim Bekleme süreli öğretim	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
	2.1.2. Bir kişi ya da nesneyi ayırt etmek için soru sorar.	2.1. Bir kişiyi ayırt etmek için soru sorar. 2.2. Bir nesneyi ayırt etmek için soru sorar.	Fırsat öğretimi Replikli öğretim Bekleme süreli öğretim	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
Açıklamalar	İstek bildirme becerisini öğretirken ortamda ne kadar çok pekiştirici bulundursanız azdır. Öğrencinizden tek bir talepte bulunacak dahi olsanız size koşarak geldiğinden, yerde veya masada çalışırken mutlu olduğundan emin olmalısınız. Tercih ettiği nesnelere ulaşabilmeli, herhangi bir talepte bulunulmadan ona verilen pekiştiricileri alabilmelidir. İşte ortam bu olduğu zaman, istek bildirme eğitiminizi başlatabilirsiniz.			

Öğrenme Alanı	Hedef	Hedef Davranışlar	Önerilen Öğretim Yöntem ve Teknikleri	Önerilen Ölçme ve Değerlendirme Yöntem ve Araçları
Yönergelere Uyuma	<p>1.1. Güvenliğini sağlayacak yönergeleri yerine getirir.</p> <p>1.2. İstenildiğinde belli bir alanda bekler.</p> <p>1.3. Başat olmayan elini kullanması gereken yönergeleri yerine getirir.</p> <p>1.4. Nefesini kontrol eder.</p> <p>1.5. İstenildiğinde belirli yerleri bulur.</p> <p>1.6. İstenecek nesnelere ulaşır.</p> <p>1.7. Saati ayarlar ve çalıştığı anda etkililiğini sonlandırır.</p> <p>1.8. Verilen mesajı cümle yapısı üzerinde değişiklik yaparak iletir.</p> <p>1.9. Öğretmenin okulda ilettiği mesajı ailesine iletir.</p> <p>1.10. Ailesinin aktardığı mesajı öğretmenine iletir.</p> <p>1.11. Ev ödevlerini yapar.</p> <p>2.2.1. Yönergeleri yerine getirir.</p>	<p>1.1. Güvenliğini sağlayacak yönergeleri yerine getirir.</p> <p>1.2. İstenildiğinde belli bir alanda bekler.</p> <p>1.3. Başat olmayan elini kullanması gereken yönergeleri yerine getirir.</p> <p>1.4. Nefesini kontrol eder.</p> <p>1.5. İstenildiğinde belirli yerleri bulur.</p> <p>1.6. İstenecek nesnelere ulaşır.</p> <p>1.7. Saati ayarlar ve çalıştığı anda etkililiğini sonlandırır.</p> <p>1.8. Verilen mesajı cümle yapısı üzerinde değişiklik yaparak iletir.</p> <p>1.9. Öğretmenin okulda ilettiği mesajı ailesine iletir.</p> <p>1.10. Ailesinin aktardığı mesajı öğretmenine iletir.</p> <p>1.11. Ev ödevlerini yapar.</p>	<p>Ayrılc deneyimlerle öğretim</p> <p>Uyarana ipucu ekleme</p> <p>İpucu sunma ve ipucunu geri çekme</p> <p>Replikli öğretim</p>	<p>Davranış kayıt formu</p> <p>Olay kaydı</p> <p>Grafiksel analiz</p>
Açıklamalar	<p>Yönerge takip becerilerinde eğer öğrenci hazır ise aynı anda birden fazla hedef davranış birleştirilerek bir arada çalışılabilir. Öğretime başlamadan önce bir önceki derste çalışılan yönergeleri gözden geçirmede fayda vardır. Başlamadan önce ön yoklama alınır. Ayrıca, diğer alıcı dil becerilerinde olduğu gibi, buradaki yönerge takip becerilerinde de ipucu sunmayı, ipucunu siflikleştirme ve transfer yöntemlerini dikkatli bir şekilde uygulayın.</p>			

Öğrenme Alanı	Hedef	Hedef Davranışlar	Önerilen Öğretim Yöntem ve Teknikleri	Önerilen Ölçme ve Değerlendirme Yöntem ve Araçları
Taklit	2.3.1. Yetişkin birini taklit eder.	1.1. Yetişkinin yaptığı birden fazla motor hareketi taklit eder. 1.2. Grup etkinliğinde yetişkinin yaptığı hareketleri taklit eder.	Ayrıık denemelerle öğretim	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
	2.3.2. Videodan taklit eder.	2.1. Videodan spor egzersizlerini taklit eder. 2.2. Videodan dans figürlerini taklit eder.	İpucu sunma ve ipucunu geri çekme Video model	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
Açıklamalar	Taklit becerileri daima bir komutla değerlendirilir: "Böyle yap!" Genel değerlendirme tamamlanınca ise aynı hedefleri seçmenin gerçek avantajı ortaya çıkar. Öğretim sırasında beceriler arasında transfer yöntemlerini kullanabilirsiniz, belki böylece yeni transferin ardından öğrencinizin hedeflerinde daha çabuk ustalaştığını ve daha iyi genelleme yaptığını göreceksiniz.			

Öğrenme Alanı	Hedef	Hedef Davranışlar	Önerilen Öğretim Yöntem ve Teknikleri	Önerilen Ölçme ve Değerlendirme Yöntem ve Araçları
Görsel Performans	2.4.1. Öykü kartlarını oluş sırasına göre sıralar	1.1. Altı öykü kartını oluş sırasına göre sıralar. 1.2. Yedi öykü kartını oluş sırasına göre sıralar. 1.3. Sekiz öykü kartını oluş sırasına göre sıralar. 1.4. Dokuz öykü kartını oluş sırasına göre sıralar.	Ayrık denemelerle öğretim Doğrudan öğretim	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
Açıklamalar	Sözel Davranış programlamasının başında alıcı, taklit ve görsel performans becerileri geliştirmek, öğrencinin davranışları üzerinde harikulade olumlu bir etki yaratır. Bu beceriler, sık çalışıldıkları zaman, öğrencinin söz dinlemesini (isteklerinize rıza göstermesini) artırır, sizin ipucu verebilme ve verdiğiniz ipucunu süküştürme becerinizi geliştirir ve sık karşılaştığı üzere öğrencinin dil becerilerini daha iyi bir seviyeye taşır.			

Öğrenme Alanı	Hedef	Hedef Davranışlar	Önerilen Öğretim Yöntem ve Teknikleri	Önerilen Ölçme ve Değerlendirme Yöntem ve Araçları
Alicı Dil	2.5.1. Miktarına ve yönde / mekanda konumuna göre zıt kavramlar sorulduğunda gösterir.	1.1. Miktarlarına göre zıt kavramları ayırt eder. 1.2. Yönde / mekanda konumuna göre zıt kavramları ayırt eder.	Ayrık denemelerle öğretim Uyarana ipucu ekleme Fırsat öğretimi	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
	2.5.2. Bir görsel üzerinde istenen duyuları gösterir.	2.1. Kendi üzerinde istenen duyuyu gösterir. 2.2. Başka birinin üzerinde istenen duyuyu gösterir. 2.3. Bir maket veya fotoğraf üzerinde istenen duyuyu gösterir.	Ayrık denemelerle öğretim Uyarana ipucu ekleme	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
Açıklamalar	Aslına bakarsanız alıcı dil becerileri üzerinde çalıştığınız zamanlarda, ipucuyla devam ettirebileceğiniz şekilde yönerge verseniz iyi olur. Öğrencinizi bitmeyen taleplerle bombardimana tutmayın. Bu program, hem öğrencinizi hem de sizin yapabildiğinizi görmemiz bakımından güven kazanmanız amacıyla başlangıç seviyesinde kolay tutulur. İlerledikçe, her düzeltici geri bildirim / düzeltmeye karşı bol miktarda olumlu konuşma sunduğunuzdan emin olmalısınız.			

Öğrenme Alanı	Hedef	Hedef Davranışlar	Önerilen Öğretim Yöntem ve Teknikleri	Önerilen Ölçme ve Değerlendirme Yöntem ve Araçları
Adlandırma	2.6.1. İnsan vücudundaki iç organları adlandırır.	1.1. Maket üzerinde iç organlarını adlandırır. 1.2. Resim üzerinde iç organlarını adlandırır. 1.3. Kendi vücudu üzerinde yer gösterilen iç organını söyler.	Bekleme süreli öğretim Fırsat öğretimi	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
	2.6.2. Bir kategoriye ait resimler sunulduğunda ilgili kategoriye adlandırır.	2.1. Meyve kategorisine ait resimler sunulduğunda ait olduğu kategoriye söyler. 2.2. Sebze kategorisine ait resimler sunulduğunda ait olduğu kategoriye söyler. 2.3. Giysi kategorisine ait resimler sunulduğunda ait olduğu kategoriye söyler. 2.4. Ev eşyası kategorisine ait resimler sunulduğunda ait olduğu kategoriye söyler. 2.5. Rakamlar kategorisine ait resimler sunulduğunda ait olduğu kategoriye söyler. 2.6. Harfler kategorisine ait resimler sunulduğunda ait olduğu kategoriye söyler. 2.7. Meslekler kategorisine ait resimler sunulduğunda ait olduğu kategoriye söyler.	Bekleme süreli öğretim İpucu sunma ve ipucunu geri çekme	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
	2.6.3. Bir nesne, fotoğraf, ses veya olayı iki ya da daha fazla sözcüklü cümle kurarak anlatır.	3.1. Bir nesne gösterildiğinde üç veya daha fazla sözcüklü cümle kurarak o nesneyi anlatır. 3.2. Bir fotoğraf gösterildiğinde üç veya daha fazla sözcüklü cümle kurarak o nesneyi anlatır. 3.3. İşitsel bir uyarıyı iki sözcüklü cümle kurarak anlatır. 3.4. İşitsel bir uyarıyı üç veya daha fazla sözcüklü cümle kurarak anlatır.	Replikli öğretim Bekleme süreli öğretim Fırsat öğretimi	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
	2.6.4. Öykü kartlarını oluş sırasına göre sıralayarak anlatır.	4.1. Altı öykü kartını oluş sırasına göre sıralayarak anlatır. 4.2. Yedi öykü kartını oluş sırasına göre sıralayarak anlatır. 4.3. Sekiz öykü kartını oluş sırasına göre sıralayarak anlatır. 4.4. Dokuz öykü kartını oluş sırasına göre sıralayarak anlatır.	Replikli öğretim Bekleme süreli öğretim Doğrudan öğretim	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
	2.6.5. Nesne ve resimleri tarif eder.	5.1. Bir nesneyi / resmi 3 veya daha fazla özelliğine göre tarif eder. 5.2. Bir nesneyi / resmi özelliğine, kategorisine ve işlevine göre tarif eder.	Replikli öğretim Bekleme süreli öğretim Fırsat öğretimi	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz

Öğrenme Alanı	Hedef	Hedef Davranışlar	Önerilen Öğretim Yöntem ve Teknikleri	Önerilen Ölçme ve Değerlendirme Yöntem ve Araçları
Adlandırma	2.6.6. "Evet" ve "Hayır" ifadelerini kullanır.	6.1. Yaşanan durumlara ilişkin yöneltilen sorulara "Evet" / "Hayır" ifadelerini kullanarak cevap verir. 6.2. İşitsel uyarılara ilişkin yöneltilen sorulara "Evet" / "Hayır" ifadelerini kullanarak cevap verir.	Repilikli öğretim Ayrık denemelerle öğretim Fırsat öğretimi	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
	2.6.7. Cümle içinde sıfat kullanır.	7.1. Bir resme ilişkin yöneltilen sorulara işaret sıfatları kullanarak cevap verir. 7.2. Bir resme ilişkin yöneltilen sorulara renk sıfatları kullanarak cümle kurar. 7.3. Bir resme ilişkin yöneltilen sorulara sayı sıfatları kullanarak cümle kurar. 7.4. Bir resme ilişkin yöneltilen sorulara sıra bildiren sıfatları kullanarak cümle kurar.	Repilikli öğretim Ayrık denemelerle öğretim Fırsat öğretimi	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
	2.6.8. İzlediği video ya da film hakkında konuşur.	8.1. Gösterilip sorulduğunda film afişi olup olmadığını söyler. 8.2. Sorulduğunda videonun / filmin adını söyler. 8.3. Sorulduğunda videonun / filmin oyuncularını söyler.	Repilikli öğretim Ayrık denemelerle öğretim Doğrudan öğretim	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
	2.6.9. Çevresindeki tuhafıkları söyler.	9.1. Yapılandırılmış ortamda yer, zaman, duruma göre uygun olmayan durumları söyler. 9.2. Bir fotoğraf üzerinde yer, zaman, duruma göre uygun olmayan durumları söyler. 9.3. Doğal ortamda yer, zaman, duruma göre uygun olmayan durumları söyler.	Repilikli öğretim Ayrık denemelerle öğretim Fırsat öğretimi	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
	Açıklamalar	İletişim Becerileri dersine yeni başlamış öğrencilerin, adlandırma becerisine hiç sahip olmadığını görmek, karşılaştığımız bir şey değildir. Sizin öğrenciniz de bu tanıma uyuyorsa ustalaştığı istek bildirme listesindeki potansiyel hedeflere bir bakın. Öğrencinizin istek bildirebileceği sözcükleri inceleyin (bisküvi, salıncak, kedi, süt, topaç) ve bu sözcükleri tüm söz ve söz olmayan becerilerin içinde birbirleri arasında kullanın. Adlandırma, çoğu orta- ağır zihinsel engeli ve otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerin, söz olmayan becerilerine oranla edinmekte daha çok zorlandığı bir beceridir; bu yüzden ilk önce adlandırma becerisi için değerlendirme yapmayı mutlaka alışkanlık haline getirmelisiniz.		

Öğrenme Alanı	Hedef	Hedef Davranışlar	Önerilen Öğretim Yöntem ve Teknikleri	Önerilen Ölçme ve Değerlendirme Yöntem ve Araçları	
Söz-İç	2.7.1. Sorulara cevap verir.	1.1. Beş duyu hakkında sorulan sorulara cevap verir. 1.2. Mantık yürütmeye dayalı sorulara cevap verir. 1.3. Birden fazla cevap gerektiren sorulara cevap verir. 1.4. "Neden?" sorusuna cevap verir. Sorulan sorulara "Bilmiyorum." cevabını verir. 1.5. Geçmiş olaylara yönelik sorulan sorulara cevap verir. 1.6. Aile bireyleri ve yakınlıkları ile ilgili sorulan sorulara cevap verir. 1.7. Sorulduğunda öğretimi yapılan etkinliği hatırlar.	Ayrık denemelerle öğretim Fırsat öğretimi Replikli öğretim	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz	
	2.7.2. Dinlediği öyküyü anlatır.	2.1. Öyküyü oluş sırasına göre anlatır. 2.2. Öykü hakkında 5N 1K sorularına cevap verir. 2.3. Öyküdeki kahramanın duyguyu ve düşüncelerini söyler.	Ayrık denemelerle öğretim Fırsat öğretimi	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz	
	2.7.3. "Evet" / "Hayır" ifadelerini kullanır.	3.1. İsteklerine / tercihlerine ilişkin yöneltilen "Evet" / "Hayır" sorularına cevap verir. 3.2. Yakın geçmişe ilişkin yöneltilen "Evet" / "Hayır" sorularına cevap verir. 3.3. Yakın geleceğe ilişkin yöneltilen "Evet" / "Hayır" sorularına cevap verir.	Ayrık denemelerle öğretim Replikli öğretim	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz	
	2.7.4. Duygu ve düşüncelerini söyler.	4.1. Kendisinin yaşadığı olayla ilgili duygu ve düşüncelerini söyler. 4.2. İzlediği bir olayla ilgili duygu ve düşüncelerini söyler. 4.3. Anlatılan bir olayla ilgili duygu ve düşüncelerini söyler.	Ayrık denemelerle öğretim Replikli öğretim	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz	
	2.7.5. Yüklemleri zaman kalıplarına göre kullanır.	5.1. Sorulan sorulara geniş zaman eklerini yüklemle ekleyerek cevap verir. 5.2. Sorulan sorulara şimdiki zaman eklerini yüklemle ekleyerek cevap verir. 5.3. Sorulan sorulara gelecek zaman eklerini yüklemle ekleyerek cevap verir. 5.4. Sorulan sorulara geçmiş zaman eklerini yüklemle ekleyerek cevap verir.	Ayrık denemelerle öğretim Replikli öğretim Fırsat öğretimi	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz	
	2.7.6. Kişileri / mekanları tarif eder.	6.1. Kısa süre önce gördüğü kişileri fiziksel özelliklerini anlatarak tarif eder. 6.2. Uzun süre önce gördüğü kişileri fiziksel özelliklerini anlatarak tarif eder. 6.3. Tanıdığı mekanları tarif eder. 6.4. Kısa süreliğine ziyaret ettiği mekanları tarif eder.	Ayrık denemelerle öğretim Replikli öğretim Fırsat öğretimi	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz	
	Açıklamalar	Öğrencinin şarkılardan küçük bölümler söyleyebildiğinde ve boşluk doldurma tekniğinde ustalaştığında, çıtayı bir üst seviyeye yükseltebilirsiniz. Bir sonraki söz-İç becerilerini belirlemek için öğrencinin ustalık kazandığı adlandırma listesine bakın. Adlandırma listesinde şimdiden onlarca adlandırma olmalı. Nesnelere nitelikleri ve işlevleri üzerinde çalışmaya bu adlandırmalarla başlayın. Yapacağınız betimleyici açıklamaların en sonuna, hedeflediğiniz ad gelecek şekilde boşluk bırakın. Nesnelere niteliklerini, işlevlerini veya sınıfını öğretirken bu adlandırmaları kullanmalısınız. Öğrencinin boşluklu basit soruları doldurabildiği andan itibaren, görsel ipuçlarını silikleştirme başlayabilir ve bu beceriyi daha zor 5N1K sorularına aktarabilirsiniz.			

Öğrenme Alanı	Hedef	Hedef Davranışlar	Önerilen Öğretim Yöntem ve Teknikleri	Önerilen Ölçme ve Değerlendirme Yöntem ve Araçları
Sözlü Etkileşim Başlatma ve Karşılıklı Sohbet Etme	2.8.1. Ortak dikkat becerileri gösterir.	1.1. 2 ya da 3 sözcüklü cümle kullanılarak başlatır. 1.2. 2 ya da 3 sözcüklü cümle kullanılarak ortak dikkat sürdürür.	Replikli öğretim İpucu sunma ve ipucunu geri çekme Bekleme süreli öğretim	Olay kaydı
	2.8.2. İletişim başlatır.	2.1. Okul hakkında iletişim başlatır. 2.2. Ortama ilişkin iletişim başlatır. 2.3. Fotoğraf ipuçlarını kullanarak iletişim başlatır. 2.4. Bir konu hakkında iletişim başlatır. 2.5. Serbest zaman etkinlikleri ile ilgili iletişim başlatır.	Replikli öğretim Bekleme süreli öğretim Fırsat öğretimi	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
	2.8.3. İletişime karşılık verir.	3.1. Nesneler hakkında başlatılan etkileşime karşılık verir. 3.2. Giysiler hakkında başlatılan etkileşime karşılık verir. 3.3. Kişisel özellikler hakkında başlatılan etkileşime karşılık verir. 3.4. Genel bilgiler hakkında başlatılan etkileşime karşılık verir.	Replikli öğretim Bekleme süreli öğretim	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
	2.8.4. Sohbet eder.	4.1. Oyun araçları ile ilgili sohbet eder. 4.2. Oyun oynarken sohbet eder. 4.3. Video / film hakkında sohbet eder. 4.4. Çeşitli konular hakkında sohbet eder. 4.5. Etkinliklerin geçiş zamanlarında sohbet eder. 4.6. Yemekte sohbet eder. 4.7. Bir konu hakkında sohbet eder.	Replikli öğretim Bekleme süreli öğretim	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
	2.8.5. Zamana bağlı olaylar hakkında iletişime başlatır.	5.1. Bir gün önce olmuş olaylar hakkında iletişim başlatır. 5.2. Bir gün sonra olacak olaylar hakkında iletişim başlatır. 5.3. Bir hafta önce olmuş olaylar hakkında iletişim başlatır. 5.4. Bir hafta sonra olacak olaylar hakkında iletişim başlatır.	Fırsat öğretimi Replikli öğretim Bekleme süreli öğretim	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
Açıklamalar	Sohbet arkadaşlığı yapan öğretmenin ses ve vurgu tonlamasını uygun kullanması önemlidir. Ses ve vurgu ile ilgili özellikler: konuşmanın hızı, yüksekliği, sesin kalitesi ve tonlamasıdır. Öğrencilerin ses tonu ve vurgularını doğru şekilde kullanmalarını isteriz. Dolayısıyla bizler de onlara iyi şekilde model olmalıyız. Gelişim yeterliliği olan öğrencilerde işitme kaybı bulunmadığından onlarla yüksek tonda bağırarak konuşmak yerine, ilgilerini çekerek, uygun tonda, merak uyandıracak şekilde sesimizi kullanmalıyız. İyi bir sohbet arkadaşı olabilmek sanıldığı kadar kolay değildir ancak öğrencilerin replikleri öğrenirken birçok deneyim fırsatı olacaktır. Aynı şekilde sohbet arkadaşlığı yapanların da öğretim sırasında birçok deneyimi olacaktır. Öğrencilerle sohbet etme konusunda zamanla deneyim kazandıkça öğretmenler hatasız davranmayı öğreneceklerdir.			

Öğrenme Alanı	Hedef	Hedef Davranışlar	Önerilen Öğretim Yöntem ve Teknikleri	Önerilen Ölçme ve Değerlendirme Yöntem ve Araçları
Alternatif Destekleyici İletişim Becerisi (ADİB)	2.9.1. Alternatif Destekleyici İletişim Becerisi kullanarak yetiştirilme etkileşime girer.	1.1. İşaret dili, fotoğraf ya da ses üreten cihazları kullanarak bir talepte bulunur. 1.2. İşaret dili, fotoğraf ya da ses üreten cihazları kullanarak kaybettığı nesneyi talep eder. 1.3. İşaret dili, fotoğraf ya da ses üreten cihazlar yoluyla "Evet" / "Hayır" ifadelerini kullanır.	İpucu sunma ve ipucunu geri çekme Ayrık denemelerle öğretim Fırsat öğretimi	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
	2.9.2. Alternatif Destekleyici İletişim Becerisi kullanarak akranıyla etkileşime girer.	2.1. İşaret dili, fotoğraf ya da ses üreten cihazları kullanarak akranına isteklerini belirtir ya da akranından talepte bulunur. 2.2. İşaret dili, fotoğraf ya da ses üreten cihazları kullanarak akranının taleplerine karşılık verir.	İpucu sunma ve ipucunu geri çekme Ayrık denemelerle öğretim Fırsat öğretimi	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
Açıklamalar	İlk kademede işaret dili tavsiye edilmemiştir. Ancak eğer öğrencinin destekleyici bir sistemi veya ses üreten cihazı başarılı bir biçimde kullanıyorsa, bu kullanımı aniden kesmeyin. Mevcut sisteminizin ne kadar iyi çalıştığını değerlendirin. Şu soruları cevaplayarak değerlendirmenizi yapabilirsiniz: Öğrenci, ihtiyaçlarını ve isteklerini gün boyunca (atıştırma vakti değilken veya kitap ya da cihaz öğrencinin ulaşabileceği bir yerde değilken) ifade ederken sistemi bağımsız olarak kullanabiliyor mu? Sistem fazlasıyla hantal olduğu, sık sık bozulduğu veya öğrencinin tarafından rahatça kullanılmadığı için, öğrenciniz öfke nöbetine giriyor veya problem davranış çıkarıyor mu? Olabilecek bütün ortamlarda öğrenci sisteme kolayca erişebiliyor mu? Hem evde hem de okulda ona yardımcı olanlar bu sistemi istikrarlı bir biçimde kullanabiliyorlar mı? Bu sorulara verdiğiniz yanıtlarla, eğer öğrencinizin kendi cihazını her zaman değil de bazı zamanlar kullandığını bulguluyorsanız belli birtakım etkinlikler için işaret dilini eklemeyi düşünebilirsiniz. Örneğin öğrencinizi ses çıkaran cihazı veya fotoğraf sistemini kullanıyor ama havuz veya trampolinde yanında götürmüyorsa, bu etkinliklerdeki eksikliği işaret diliyle giderebilirsiniz.			

ÖRNEK ÖĞRETME-ÖĞRENME SÜRECİ

DERS PLANI ÖRNEĞİ – I

BÖLÜM-1	
Dersin Adı	: İletişim Becerileri
Kademe	: II
Öğrenme Alanı	: Alternatif Destekleyici İletişim Becerisi (ADİB)
BÖLÜM-2	
Hedef	2.9.1. Alternatif Destekleyici İletişim Becerisi kullanarak yetişkinle etkileşime girer.
Hedef Davranışlar	1.1. İşaret dili, fotoğraf ya da ses üreten cihazları kullanarak bir talepte bulunur. Hedef Davranışın Tanımı: Talepte bulunma, kendiliğinden (spontan bir şekilde) "Lütfen bana yardım et", ".....yı alamadım", ".....nerede?", "Bakar mısın?", "Play düğmesine basar mısın lütfen?", "Şunu açar mısın lütfen?", ve "Biraz daha alabilir miyim lütfen?" gibi Tohum-I uygulaması İletişim modülünde bir düğmenin bulunması ve etkinleştirilmesi olarak tanımlanır. Talepler içeriğe bağlıdır; yani öğrencilerin yetişkin yardımı olmadan başaramayacakları görevlerin varlığında ortaya çıkar.
Öğretim Yöntem ve Teknikleri	Fırsat Öğretimi.
Öğretim Teknolojileri ve Materyalleri	Tablet bilgisayar. Tohum-I uygulaması. Etrafta etkileşim başlatılabileceği çeşitli materyaller.
Ortam Düzenlemeleri	Ders sırasında kullanılacak araç-gereçler gözden geçirilir, eksik veya bozuk olanlar tamir edilir, elektrikle çalışanlar şarj edilir veya pil ile çalışanların pili değiştirilir. İnternet bağlantısı gerekiyor ise sağlanır ve indirilmesi gereken uygulamalar tablete indirilir. Etkileşim başlatma fırsatı olarak kullanılacak materyaller gözden geçirilir, eksik parçaları var ise tamamlanır ve olmaları gereken yerlerde olup olmadıkları kontrol edilir.
BÖLÜM-3	
Dikkati Çekme	Öğretmen ders sırasında öğrenci ile göz kontağı kurarak ve kaşlarını kaldırıp gülümseyerek (beklentiyi bakma), etkileşim fırsatı olarak kullanılacak materyale sonra da öğrencilere bakarak, materyali öğrenciye yaklaştırmak veya kendisi materyalle meşgul olarak öğrencinin etkileşim başlatmasına yardımcı olabilir.
Güdüleme	Pekiştirme doğal olarak gerçekleşir. Çünkü öğretimi öğrenci başlatır, uyarı verilmez ve öğrenci hedef davranışı gerçekleştirdiğinde elde ettiği şey ile doğal olarak pekiştirilir. Öğretmen, öğrencinin tercihlerini iyi belirleyip değerlendirip sunarak etkileşim fırsatları yaratır. Ayrıca öğrencinin doğru davranışları, davranışla ilişkilendirilmiş övgüler ve tablet bilgisayar kullanarak, talepte bulunduğu ödüllendirilir.
Gözden Geçirme ve Derse Geçiş (Hedef Uyarı Sunumu)	Derse başlamadan önce öğretmen bir önceki derste talep gerektiren durumları değerlendirir. Gerekli ise değişiklikler yapar. Bir önceki derste öğrenci için tutulan veriler ve grafikler de gözden geçirilerek öğrencinin en son gerçekleştirdiği performansı hakkında bilgi sahibi olunur.
Uygulama	Öğrencinin ilgisini çekecek araçların bulunduğu bir ortam hazırlama: Öğrenci, bir nesneye doğru hareket ederek veya ona dokunarak etkileşim başlattığında fırsat oluşur. Bir nesne talebi ona ulaşmak için yardım talep etmeyi gerektirmelidir (ör. "Lütfen aç!"). Öğretmen, öğrencinin ders sırasında dikkatini çekebilecek materyalleri, görünebilir ancak yetişkin yardımı olmadan alamayacakları yerlere yerleştirir veya yetişkin yardımı olmadan başaramayacakları görevler verilir. Öğrencinin ilgisini çeken herhangi bir nesneye yönelmesini (etkileşim başlatma) bekleme: Öğrenci bir nesneye karşı el kol hareketleri yapar ya da parmağıyla işaret eder. Eğer bir etkileşim başlatmaz ise öğretmen göz kontağı kurarak, öğrenciye doğru eğilerek, "beklentiyle bakarak" (gözlerini hafifçe büyütür) ya da önce nesneye sonra öğrenciye bakarak ipucu sunar. Öğrenciden daha üst düzeyde ya da konuşmaya yakın bir dil talep etme (detay isteme): Öğretmen, öğrencinin etkileşim başlattığı eşyaya erişimi için bir yardımda bulunmaz ve öğrenciye "Ne istiyorsun?" diye sorar. Öğrenci hedef tepkiyi yerine getirir: Öğrenci tablet bilgisayarı alır, butonuna basarak TOHUM-I uygulamasını çalıştırır, iletişim modülünü açar, yardım istediği konuyla ilgili butona basarken öğretmene yönelerek talebini bildirir. Öğrenciye yöneldiği nesneyi elde etmesi için izin verme (doğrulama): Öğrenci, ipucu ile veya ipucu olmadan tablet bilgisayarı aracılığıyla bir yardım talep ettiğinde, öğretmen hızlı bir şekilde öğrencinin etkileşim başlattığı nesneyi veya eylemi elde etmesini sağlar.

Açıklamalar

Bir veya iki hedef davranışın öğretimiyle başlamak, daha etkili bir öğretim olur. Böylece öğrenci daha hızlı gelişme kaydeder. Bu programda pekiştirici, öğrencinin doğru tepkileri için ayrıca sunulmaz, sadece iş birliği yaptığında ve problem davranış göstermediği durumlarda sunulabilir.

BÖLÜM-4

Ölçme ve Değerlendirme:

Bu programın ölçme ve değerlendirmede aşamasında, **davranış kayıt formu, olay kaydı ve grafiksel analiz tekniği** kullanılır.

Ön değerlendirme öğrenci tablet bilgisayar aracılığıyla yardım talep ederse öğretmen davranış kayıt formuna artı (+) verir ancak yardım talebi ile ilgili yorumda bulunmaz. Öğrenci yardım talebinde bulunmazsa öğretmen veri formuna eksi (-) işaretler ve öğrenciye nasıl yardım isteyeceği konusunda ipucu sunar. Elde edilen veriler öğrencinin verdiği doğru tepkilerin yüzdesi olarak grafiğe aktarılır.

Süreç içi değerlendirme öğretmen, öğrencilerin tepkilerini her oturum veya haftada en az bir oturum her tepkinin ardından kaydeder. Süreç içi değerlendirmede veriler ön değerlendirme aşamasında olduğu gibi alınır ve grafiğe aktarılır.

Genelleme verisi öğretimden önce ve öğrenci ölçütü yerine getirdikten sonra kişi ve / veya materyal arasında değerlendirilir. Genellemeyi değerlendirirken doğru tepkiler için geri bildirim veya ipucu sunulmaz. Pekiştiriciler; öğrenci iş birliği yaptığında, problem davranış göstermediğinde sunulur ancak doğru tepkiler için sunulmaz. Eğer değerlendirme sonunda öğrencinin genellemediği görülürse bu kez genellemede kullanılan materyallerle öğretim gerçekleştirilir. Genelleme oturumlarında veriler ön değerlendirme bölümünde açıklandığı gibi alınır ve doğru tepkilerin yüzdesi olarak grafiğe aktarılır.

İzleme; Öğretim sonlandırıldıktan sonra öğrencilerin hedef davranışı sürdürüp sürdürmediklerini belirlemek amacıyla belirli aralıklarla (tercihen haftada bir veya iki haftada bir) izlemeye ilişkin yoklama oturumları düzenlenir. İzleme aşamasında veriler ön değerlendirme aşamasında olduğu gibi alınır ve grafiğe aktarılır.

Grafiğe aktarılan ön değerlendirme ve süreç içi değerlendirme verileri karşılaştırılarak hedef davranışa ilişkin aşağıdaki sonuçlardan birine karar verilir.

- Ön değerlendirme verileri, çocuğun bu programa ihtiyacı olmadığını gösterdi.
- Öğrenci programın hedefine ulaştı.
- Genelleme gerçekleşti.
- Davranış uygun seviyede sürdürüldü.
- Program istenilen sonucu sağlamadı, yerine başka program geliştirilecek.
- Program geçici olarak _____'e kadar sonlandırıldı.
- Diğer (açıklama yazın) _____.

